

ИСТОРИСКИ ЧАСОПИС

Орган Историског института САН

КЊИГА V
1954 — 1955

РЕДАКЦИОНИ КОЛЕГИЈУМ

МЕХМЕД БЕГОВИЋ, НИКОЛА ВУЧО, МИХАИЛО ДИНИЋ,
ДРАГОСЛАВ ЈАНКОВИЋ, ЈОВАН КОВАЧЕВИЋ,
ДУШАН ПЕРОВИЋ, ИЛИЈА СИНДИК

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
ИЛИЈА СИНДИК

БЕОГРАД, 1955

О СУДСКИМ КАЗНАМА У ПАШТРОВИЋИМА

Историја нашег права била је озбиљно проучавана у току последњих сто година. Правни историчари посебну пажњу су обратили Паштровићима, који су уживали широку аутономију под млетачком влашћу. Уговором с Млетачком Републиком, од 4 априла 1423 год, Паштровићи су добили широку аутономију. Као једна од повластица, истакнуто је аутономно судство у грађанским и криминалним споровима.¹ Међутим, током времена, иако је овим уговором Паштровићима потврђено аутономно судство у грађанским и криминалним споровима, Млечани су постепено сужавали аутономно судство Паштровића. Истина, Млечани нијесу директно уништили судску аутономију Паштровића, али проглашавањем млетачких власти у Котору надлежним у другом степену за грађанске, а за криминалне спорове у првом степену, судска аутономија Паштровића била је укинута. Када су Млечани укинули ову повластицу не може се тачно утврдити. У једном извештају из 1637 год. каже се да је Которски суд надлежан за Паштровиће у грађанским споровима у другом степену, а у кривичним у првом.²

Млетачки притисак на аутономију Паштровића показао се и у наметању својих чиновника. У једном извештају о Паштровићима из 1766 год. наводи се да је, према традицији, у XVII и почетком XVIII вијека постајало у Паштровићима звање гувернадуре, који је вршио надзор над целокупном управом у Паштровићима. Последњи гувернадур за кога се 1766 године знало, потицао је из паштровићске породице Бутковића.³ Према овоме извештају млетачког функционера из Котора, изгледало би да је гувернадурска титула у Паштровићима припадала прошлости. Из овог извештаја јасно се види да тада није било гувернадуре у Паштровићима. Међутим, три године касније помиње се гувернадур у Паштровићима. Потврђујући одлуке паштровског збора из 1769 год., ванредни провидур у Котору, Зване Зусто налаже Паштровићима да приме гувернадуре којег ће бирати млетачке власти у Котору, а потврђивати сенат. По овоме документу гувернадур се бирао на четири године; његово сједиште

¹ С. Љубић, *Листине VIII*, Загреб 1886, 255–256, 272.

² А. Соловјев, *Паштровске управе XVI–XVIII века*, Споменик САН LXXXIV, 28.

³ Исто, 28.

био је Св. Стефан.⁴ Нама се чини да су Млечани постављали гувернадура у Паштровићима у ванредним приликама, када је претила опасност да се Паштровићи оцијепе. Постављање гувернадура у Паштровићима у овоме периоду, по нашем схватању, тијесно је везана за дјеловање Шћепана Малог у Црној Гори и једној побуни у Боки Каторској.

Поред свих млетачких покушаја да сузе аутономију Паштровића, њима је успјело да донекле одрже своју аутономију, а нарочито у судству.

Суд у Паштровићима су сачињавали четири судије, двије војводе и дванаест властеле. Овај суд бирао је збор сваке године. Какав је био судски поступак, нас то овдје не интересује.⁵ Једно питање на које би овдје указали, јесте питање судских казна у Паштровићима. По до сада познатим подацима о судским казнама у Паштровићима, није се ништа могло извјесно рећи, зато о том питању није расправљано. Ми смо у Томићевој заоставштини у архиви САН нашли једну одлуку паштровског збора из 1769 год, које је засада најважнији податак за разматрање тога питања, као и низ других питања из историје Паштровића. По до сада познатим изворима о судским казнама у Паштровићима, не може се скоро ништа рећи. Позната је једна одлука паштровског збора из 1584 год., поводом потрице у црквеним имањима. По тој одлуци сваки Паштровић, могао је убити стоку затечену на црквеним имањима, изузев коња или вола. А вола или коња затечена у штети на црквеним имањима, по овој одлуци, имао је право да отјера, а власник је морао да надокнади учињену штету, послје чега му се вјероватно враћала стока. Иако је ова одлука доста нејасно формулисана, ипак се из ње јасно може видјети, да паштровски збор узима у заштиту црквену имовину. Није јасно да ли убијена животиња припада ономе који је убије. Казна би се могла огледати и у томе, што је животиња убијена, јер је власник остајао без стоке. Нама се чини да је у одлуци стајало да припадне ономе ко је убије, то би отварало врата широкој злоупотреби.

Други податак о судским казнама у Паштровићима потиче из 1712 год. Ове године седам изабраних судија племена Дмитровића донијели су одлуке за своје племе, које предвиђају и казне одредбе. Истога мјесеца ову одлуку племена Дмитровића потврдио је паштровски збор.⁶ На првом мјесту у овој одлуци истакнуто је, да ако неки племеник учини какав изгред против „нашега принципа и поштеног збора Паштровићех“, плати десет барила вина племену. Друга одредба односи се на сређивању међуплеменских неспоразума. Одредба предвиђа, да ако се неки

⁴ Архив САН, Томићева заоставштина.

⁵ О Паштровићима уопште, као и о судству у Паштровићима, скоро је о томе врло опширно писао И. Синдик, *Душаново законодавство у Паштровићима и Грбљу*, Зборник у част шесте стогодишњице Законика цара Душана, Београд 1951, 119—182.

⁶ А. Соловјев, *Паштровске исправе*, 19.

члан племена посвади са другим саплемеником, присутни члан племена дужан је да их раздвоји. А ако би пак двојица напали да му помогне. У случају неизвршења ове одлуке, предвиђа се казна од два барила вина и јаловице. У овој одредби не предвиђа се коме треба да се плати казна, али биће вјероватно да је и ова казна била предвиђена у корист племена. Како се у овој одредби не предвиђа ништа о сукобу са припадником другог племена, вјероватно да је то било остављено у надлежност општег паштровићског збора. Трећа одредба предвиђа самовољно прибављање права. Према овој одредби такав иступ кажњава се са пет барила вина у корист племена. Четврта одредба обухвата међуплеменске сукобе. Међуплеменски неспоразум износи се пред цијелим племеном, а кривац се кажњава са два барила вина у корист племена. Последња је одредба начелна и не предвиђа никакву казну. По овој одредби забрањује се сваком Дмитровићу, као и осталом Паштровићу, да води Турке или носи турску робу. По овој одредби забрана се односи и на остала племена Паштровића. Према томе, вјероватно је да је општи паштровски збор раније донио овакву одлуку, а да је племе Дмитровића још једанпут истиче и за себе и за остала племена. Карактеристично је да су све судске казне предвиђене у натуралном давању, што би упућивало на то да је робно-новчана привреда у ово доба у Паштровићима била на врло ниском степену.

До 1769 год. немамо никакве податке о судским казнама у Паштровићима. Ове године паштровски збор донио је низ одредаба из грађанског и кривичног права са предвиђеним казнама о случају кршења ових одредаба. У уводном дијелу јасно је истакнуто да се збор скупио, „per levare li gravi disordini tra noi in contravvenzione delle nostre antiche leggi e costume.“ Према томе ове одредбе су израз ранијих устаљених правних норми, а вјероватно је да је нека од њих и најновијег датума. Први дио обухвата тестаменте и купопродајне уговоре.

По овој одредби сваки тестаментат оглашава се неважећим ако га није писао тестаментат и ако није поднесен паштровском писару у присуству двојице судија и четири свједока. Ако тестаментат не зна да пише, тестаментат има да напише писар у присуству двије судије и четири свједока. Тестаменти писани у осталим мјестима Републике подлежу законским прописима дотичног мјеста.

Уговори о купопродаји непокретних добара оглашавају се неважећим ако нису склопљени пред писаром. Уговор потписују обје странке, као и писар, а уноси се у књигу која ће за то специјално бити набављена. Мислимо да се ова одредба није раније практиковала, пошто се каже како ће за то бити набављена посебна књига у коју ће се уносити купопродајни уговори.

Други дио обухвата петнаест одредаба из грађанских и кривичних спорова. Само за кривичне спорове обухваћен је дио кривичног поступка, пошто је за криминалне спорове био надлежан Которски суд.

Прва одредба обухвата самовољно прибављање права. Сваки овакав поступак кажњава се са двјеста дуката, од којих пола иде у корист млетачких власти, у Котору, а друга половина остаје збору.

Друга одредба предвиђа случајеве хипотеке. По овој одредби кредитор нема право интереса на позајмљени новац, али има право уживања над заложеном имовином. Када дужник врати цијелу суму, кредитор је обавезан да му врати неопштећену имовину. У случају да кредитор не поступи по овој одредби кажњава се са двјеста дуката, који се дијеле као у првој одредби.

Ако неко ван Паштровића, убије неког Паштровића, писар је дужан да с лекаром изврши судски увиђај, а паштровске судије подносе тужбу Которском суду против кривца. Ако писар или неки судија не би поступио по овој одредби кажњава се са двјеста дуката, које се дијеле као и у првим одредбама.

У случају да неког Паштровића у самоодбрани убије неко ван Паштровића убица „come comandanodo le leggi del nostro Serenissimo Prencipe, не може бити кажњен.

По петој одредби, ако неки Паштровић помогне другог Паштровића у неком криминалном или грађанском преступу, плаћа новчану казну као и главни кривац, поред тога што ће бити задржан у затвору четири мјесеца. Новчана казна се дијели као и ранијим одредбама.

Шеста одредба врло је важна за разматрање састава суда и судског поступка у Паштровићима у ово вријеме. Позивајући се на ранију одлуку збора из 1499 год., према којој се оглашава неважећом свака пресуда коју нијесу потписали четири судије и два капетана, збор јасније прецизира судски поступак. По овој одредби, чланови суда, састављени од четири судије, двије војводе и дванаест властеле, дужни су да прије засједања суда положи заклетву над еванђељем. Суд доноси одлуку тајним гласањем куглицама. Овако гласање мотивисано је тиме што „*così rendere esatta giustizia indifferemente al potente ed al povero.*“ Послије гласања, гласови се броје и биљеже у књигу за то одређену, а сви судије потписују, на овај начин, донијету пресуду. Из ове одредбе јасно се види да још крајем петнаестог вијека суд су сачињавали четири судије и двије војводе, а да су касније у суд ушли дванаест властеле, вјероватно као претставници дванаест племена. Када је извршена ова судска реформа у Паштровићима, о томе не знамо ништа поуздано. За нас је важна сама чињеница, да је у току историског развоја судска организација, као и судски поступак, у Паштровићима и мијењан.

Седма одредба је у тијесној вези са претходном. По овој одредби је предвиђена казна од петстотина дуката у случају подмитљивости судија. Казна се дијели као у ранијим одредбама.

Осма одредба обухвата случај злоупотребе печата паштровског збора. Употреба печата дозвољена је четворици судија

заједно с писаром. Злоупотреба печата кажњава се са пет стотина дуката које се дијеле као и у ранијим одредбама.

Девета одредба предвиђа разна насиља, пљачке, палевицу, огнемачину и сличне штете. По овој одредби кривац је дужан да надокнади штету. Ако би сличну штету нанио неком млетачком поданику судећи му Которски суд. Поред накнаде штете предвиђена је казна у оба случаја по двјеста дуката, који се дијеле у корист паштровског збора и млетачких власти у Котору.

Десетом одредбом обухваћен је случај помагања странаца против живота и имања Паштровића. Ако би неки Паштровић помогао некога са стране, било у крађи или другом криминалу, губи часна права, а судије су обавезне да га предају суду у Котору. У одредби се подвлачи да је то установљено 1499 год. на захтјев Млечана.

Једанаеста одредба регулише ношење оружја на збору. По овој одредби ни један учесник на збору не смије носити оружје било ватрено или хладно. Прекршај се кажњава са педесет дуката, који се дијеле као и у ранијим одредбама.

Дванаеста одредба тиче се прекршаја колона. У одредби се истичу учестали случајеви пљачке и насиља колона, зато збор доноси одредбу: да господар, колона који учини такав прекршај одмах разбангити, а паштровски збор протјера из Паштровића, пошто се надокнади штета из колонове имовине. Поред овога предвиђа се новчана казна од двјеста дуката, који се дијеле као у ранијим одредбама. Иста новчана казна предвиђа се за господара који штити окривљеног колона. Даље одредбом је предвиђен случај примања колона. Господар не смије примити туђег колона ако га ранији господар није ослободио. Прекршај ове забране кажњава се такође са двјеста дуката.

Тринаеста одредба обухвата клевету. Ако клеветник чинљиво не докаже нечију кривицу кажњава се са двије стотине дуката. Казна се дијели између паштровског збора и оклеветаног.

Четрнаеста одредба говори о лојалности према Венецији, док последња одредба врло неодређено обухвата нарушивање донијетих одредаба. Како се то сматра као политички акт, уперен против постојећег поретка, кривац се кажњава изганством и конфискацијом имовине. Конфискована имовина се дијели између млетачких власти у Котору и паштровског збора.

Ове одредбе збора потписали су четири судије, два капетана и дванаест власеле.

О судским казнама у Паштровићима позната су још неколико података које је изнио А. Соловјев.⁷ То је једна пресуда из 1880 год. Дјела која су предмет ове пресуде дијелом су из кри-

⁷ А. Соловјев, *Студије из историје нашег народног права у XVIII веку*, Гласник З. М. 1947, Сарајево 1947, 207-240.

вичног а дијелом из грађанског права. И у једном и у другом случају изречена је казна, чија је висина износила четвороструку вредност украденог предмета. По И. Синдику узор за ову казну могао би претстављати Которски статут.⁸ Међутим, и у Дубровачком и Корчуланском статуту казна је за украдену ствар, такође износила њену четвороструку вредност.

Ово су сви подаци који су нам познати о судским казнама у Паšтровићима, како под млетачком, тако и под аустријском влашћу. Изнесени, досада непознати подаци, о казнама у Паšтровићима, у многоме ће се олакшати проучавање правних институција Паšтровића под млетачком влашћу.

Глигор Станојевић

Résumé

Gligor Stanojević

Les peines judiciaires chez les Paštrovići

L'histoire du droit des Paštrovići a été assez étudiée ces dernières années. Les Paštrovići jouissaient d'une autonomie sous le gouvernement vénitien. Par un traité entre les Paštrovići et la République de Venise en 1423, les Paštrovići avaient obtenu une autonomie judiciaire pour les procès civils et criminels. Cependant, Venise restreignit progressivement cette autonomie et le tribunal de Kotor devint compétent pour les procès criminels en première instance et civils en seconde. La réunion des Paštrovići, comme assemblée représentative de la tribu, à laquelle prenait part chaque membre des tribus, qui étaient au nombre de douze chez les Paštrovići, formula en 1769 toute une série de règlements en matière de droit civil avec des sanctions prévues à l'avance. Toutes les peines étaient pécuniaires, allant de 50 à 500 ducats. Les amendes étaient partagées entre les autorités vénitiennes à Kotor et la réunion des Paštrovići. Les cas de calomnie faisaient seuls exception. L'amende se partageait alors entre le calomnié et la réunion des Paštrovići.